

Simo Knuuttila

* 8.5.1946 † 17.6.2022

Teologisen etiikan ja uskonnonfilosofian emeritusprofessori Simo Knuuttila nukkui pois kotonaan Helsingissä aamuyöstä 17. kesäkuuta 2022. Knuuttila oli kuollessaan 76-vuotias, syntynyt Peräseinäjoella 8. toukokuuta 1946.

Päästyään ylioppilaaksi Seinäjoen Lyseosta vuonna 1965 Simo Knuuttila aloitti teologian ja filosofian opinnot Helsingin yliopistossa. Opinnäytteensä teologian kandidaatin tutkintoon 1969 ja teologian lisensiaatin tutkintoon 1971 hän teki uuden testamentin eksegetiikan alalta, mutta vanhoillinen luterilainen kirkko eväsi radikaaliksi epäilyltä nuorukaiselta papiksi vihkimisen. Knuuttila hakeutui tutkimustyöhön liittyen vuonna 1971 tutkijaprofessori Jaakko Hintikan työryhmään – suorittaen samalla teoreettiseen filosofiaan ja klassisiin kielisiin keskittyvän filosofian kandidaatin tutkinnon vuonna 1972. Helsingissä Metsätalolla toimiva Hintikan ryhmä oli huippuyksikkö ennen kuin tätä käsitettä tunnettiin Suomessa. Hintikan laajojen intressien mukaisesti mukana oli loogikkoja, filosofian historian tutkijoita ja kielifilosofoja. Hintikan yhteydet Stanfordin yliopistoon ja Synthese-lehteen avasivat nuorille tutkijoille nopeasti portit kansainvälisiin eturivin kontakteihin.

Hintikka, joka oli 1950-luvulla keksinyt mahdollisten maailmojen semantiikan, piti Aristoteleen piilevänä ajattelutaipumuksena tilastollista teoriaa, jonka mukaan mahdollista on se mikä joskus toteutuu. Artikkeliväitöskirjassaan *Time and Possibility in Scholasticism* (1976) Knuuttila – Hintikan ja Risto Hilpisen innoittamana – otti tutkimustehtäväkseen käydä huolella läpi keskiajan skolastikkojen modaaliteoriat. Niistä löytyi aristoteelisen statistisen mallin lisäksi ajatus, jonka mukaan jumalan kaikkivaltiutta rajoittaisi se, että ei ole olemassa ajallisesti toteutumattomia mahdollisuuksia. 1200-luvun lopussa Duns Scotus muotoili uuden semantiikan, jossa luovutaan ”runsauden periaatteesta” sallimalla rinnakkaisia mahdollisuuksia, jotka eivät koskaan toteudu. Scotus myös erotti toisistaan loogiset ja reaaliset mahdollisuudet, mikä antoi tieteelle uuden tehtävän luonnonlakien tutkimiseksi.

Väitelttyään teologian tohtoriksi Knuuttila toimi Suomen Akatemian tutkijana vuosina 1976–1980 ja nimitettiin vuonna 1977 Helsingissä käytännöllisen filosofian dosentiksi sekä Oulussa aate- ja oppihistorian dosentiksi. Hän hoiti käytännöllisen filosofian professuuria vuodesta 1981. Hän olisikin ollut tähän virkaan vahva hakija

Jussi Tenkun jälkeen, mutta kertoi preferoivansa teologista tiedekuntaa, jossa opiskelijat osaavat kreikkaa ja latinaa. Vuonna 1981 Knuuttila nimitettiin Lauri Haikolan jälkeen Helsingin yliopistoon teologisen etiikan ynnä uskonnonfilosofian professoriksi. Teologinen tiedekunta esitti virkaan toista henkilöä, mutta Knuuttilan valitus hyväksyttiin suuressa konsistorissa filosofi-jäsenten ehdotuksen mukaisesti.

Knuuttilasta tuli nopeasti tiedekuntansa näkyvimpiä ja tieteellisesti ansioituneimpia tutkijoita. Hän toimitti teokset *Reforging the Great Chain of Being* (1981) ja *Modern Modalities* (1988) ja julkaisi urauurtavat tuloksensa modaalilogiikan historiasta teoksessa *Modalities in Medieval Philosophy* (1993, 2.p. 2020), minkä jälkeen hän paneutui erityisesti mielenfilosofian ja tunneteorioiden historiaan. Esseekokoelma *Järjen ja tunteen kerrostumat* ilmestyi vuonna 1998, ja teos *Emotions in Ancient and Medieval Philosophy* vuonna 2004.

Vuosina 1994–2009 Knuuttila oli kolme kautta Suomen Akatemian akatemiaprofessorina ja johti kahta noin parinkymmenen tutkijan huippuyksikköä: mielen historian tutkimusyksikkö 2002–2007 ja filosofisen psykologian, moraalien ja politiikan tutkimusyksikkö 2008–2013. Näissä tehtävissä hän ohjasi vaativalla, mutta kannustavalla tavallaan kymmeniä väitöskirjoja teologian, uskonnonfilosofian ja aatehistorian aloilta. Monista hänen oppilaisistaan tuli filosofian tai teologian professoreita, jotka ovat jatkaneet hänen avaamiaan aiheita ja tutkimusteemoja. Oppilaat omistivat rakastetulle opettajalle juhla-kirjat tärkeiksi merkkipäiviksi: 50-vuotiskirjan *Sielun liikkeitä* (1996) ja 60-vuotiskirjan *Mind and Modality* (2006).

Simo Knuuttila osallistui 1970-luvun lopulla Holger Thesleffin johtamaan Platonin teosten käännösprojektiin laatimalla selityksiä suomennettuihin dialogeihin. Vuonna 1981 hän julkaisi oman selityksillä varustetun käännöksen Aristoteleen teoksesta Nikomakhoksen etiikka, minkä jälkeen hänen johdolla Gaudeamus julkaisi 1989–2008 yhdeksänosaisen sarjan Aristoteleen filosofisten teosten suomennoksia. Mainitun etiikan teoksen lisäksi Knuuttila itse suomensi selityksineen syllogistisen logiikan perusteoksen *Ensimmäinen analytiikka*.

Knuuttilan asemaa johtavana antiikin ja keskiajan tutkijana vahvistivat hänen lukuisat kirjoituksensa alan keskeisissä lähde-teoksissa ja käsikirjoissa sekä aktiivinen jäsenyys kansainvälisissä organisaatioissa, kuten Société Internationale pour l'Etude de la Philosophie Médievale (hallituksen jäsen 1987–1997), Institut International de Philosophie (varapresidentti 2009–2011) sekä Academia Europea. Hän toimi 1998–2001 puheenjohtajana European Science Foundationin tutkijaverkostossa Early Modern Thought, joka pyrki osoittamaan, miten varhaismodernin filosofian synty noin vuonna 1600 voidaan siirtää kolme vuosisataa aiemmaksi. Esimerkiksi ainekset individualistiselle ihmiskäsitykselle löytyvät jo 1300-luvun nominalisteilta.

Knuuttilan esitystapa on tiivis, historiallisesti tinkimätön ja käsitteellisesti äärimmäisen tarkka. Hänen terävää otettaan analyttisena filosofina täydensi opintovaihdossa Saksassa 1967–1968 omaksuttu Hans-Georg Gadamerin hermeneutiikan tuntemus. Filosofian historia ei ole hänelle oppeja luetteloivaa doksografiaa, vaan tutkijan on osattava herkästi paikallistaa tarkasteltavien tekstien käsitteellisiä tausta-

oletuksia ja ajassa muuttuvia merkityksiä, minkä edellytyksenä on tutkijan tietoisuus omista lähtökohdistaan ja nykyfilosofian tuloksista. Knuuttilan mukaan filosofia tutkii sitä, mikä lisää ymmärrystä ja huvittaa. Luennoitsijana ja opettajana hän elävöittikin tiukkaa materiaaliaan omaperäisellä huumorilla.

Myös uskonnonfilosofiassa Knuuttila lähestyi aihetta täsmällisen historian kautta. Nykykeskustelua kommentoidessaan hän suhtautui kriittisesti evidentialistiseen teismiin ja ateismiin, joille uskonto on tieteeseen verrattavissa oleva argumentatiivinen maailmankatsomus, samoin kuin kalvinistifilosofien reformoituun epistemologiaan. Knuuttila ei kuitenkaan yhtynyt fideistien näkemukseen uskonnosta pelkkänä kielipelinä, sillä uskonnolliseen kieleen liittyy realistinen edellytys, jonka mukaan voi pitää mahdollisena ja toivoa Jumalan olemassaoloa.

Knuuttilalla oli lukuisia luottamustehtäviä, kuten Vartija-lehden päätoimittaja vuosina 1975–1985, The New Synthese

Historical Libraryn päätoimittaja vuodesta 1995, Etelä-Pohjalaisen osakunnan inspehtori 1985–1994, teologisen tiedekunnan varadekaani 1988–1991, dekaani 1991 ja promoottori 2005.

Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi Simo Knuuttila valittiin vuonna 1988. Hän toimi Tiedeakatemian varaesimiehenä vuosina 2001–2003 ja esimiehenä 2004–2006. Hänen saamiinsa tunnustuksiin kuuluvat muun muassa Suomen Kulttuurirahaston kunniapalkinto 1998, Professoriiliiton valinta vuoden professoriksi 2002, ruotsalainen Kuninkaallisen kaunokirjallisuusakatemian Gad Rausing -palkinto 2008 ja Opetusministeriön myöntämä suuri 85 000 euron tiedepalkinto 2011.

Simo Knuuttila teki aktiivisesti tutkimusta ja osallistui seminaareihin viimeisiin elinpäiviinsä saakka. Hän oli ahkera mietiskelijä mutta viihtyi myös keskusteluissa. Meille kollegoille ja monille oppilailleen Simo oli älyllisesti valpas ja luotettava seuralainen, hyväntahtoinen ja lämminhenkinen ystävä.

Ilkka Niimiluoto